

СЕКЦІЯ
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159.9:305-055.2

Варава Л.А., кандидат психологічних наук, доцент

Тищенко Л.В., кандидат психологічних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ ЖІНКОЮ
ВЛАСНОГО ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ
АВТОРСЬКОГО МЕТОДУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ**

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої значущості набувають індивідуально-психологічні параметри оцінки та переживання особистістю міжперсональних, внутрішньо сімейних та внутрішньо групових взаємовідносин. З цим пов'язане виникнення цілого ряду науково-психологічних категорій які стають предметом соціально-психологічних досліджень, наукового осмислення та послідуєчого використання в практиці соціального та психологічного супроводу особистості.

На сьогодні актуальним напрямом соціально-психологічного вивчення та громадсько-соціальної підтримки виступає психологічне благополуччя жінки. Адже, як показує практика, жінка являється найбільш вразливою ланкою внутрішньо сімейних відносин. Модальність суб'єктивного переживання нею власного життя багато в чому залежить від стану актуальних між гендерних та між сімейних взаємин. Наявність будь якої форми насильства в структурі складно структурованих внутрішньо сімейних відносин безпосередньо впливає на якість життя жінки та її суб'єктивні переживання.

Традиційно феномен насильства пов'язується з фізичними діями агресивного характеру. Така форма насильства є найбільш очевидною та легко фіксується за зовнішніми фізіологічними параметрами. Однак в ситуації насильства як різновиду агресивної поведінки, спрямованої на іншого, поряд з діями фізичного характеру можуть мати місце такі форми насильства як сексуальне, економічне та психологічне. Вони, найчастіше, не є очевидними як для зовнішнього спостерігача так і для самого об'єкта насильницького впливу. Сутність цих форм насильства відображується поняттями «психологічна агресія» та «емоційне насильство» [1].

Складність діагностування факту насильства у відношенні до жінки обумовлена наступним: по-перше, неочевидне психологічне насильство супроводжує будь-яку іншу форму насильницького впливу; по-друге, ознаки насильницького впливу протягом тривалого часу можуть бути латентними, а його наслідки – надзвичайно важкими; по-третє, свідоме бажання жертви насильницьких дій скривати факт насильства за різними мотиваційними підставами; і, нарешті, неусвідомлене заперечення факту насильства або суб'єктивне виправдання дій агресора [2-3].

Вважаючи на це, основним психологічним інструментом дослідження факту наявності або відсутності насильства у відношенні до жінки виступає вивчення специфіки суб'єктивного переживання нею власного життя. Адже, психоемоційними маркерами наявного насильства (у будь якій формі) являються: напруга, тривога, невпевненість, безсилля, залежність, безвихідність, почуття провини, страх, безправність, безпорадність, розгубленість, меншовартість.

Отже, актуальність та гострота проблеми сімейного насильства у відношенні до жінки, а також неоднозначність та складність феномену насильницького впливу, обумовлюють необхідність створення соціально-психологічного інструменту діагностичного характеру.

Метою розробленого нами *багатофакторного опитувальника «Особливості суб'єктивного переживання жінкою власного життя»* є виявлення прямих/непрямих форм

наявного/прихованого насильства у відношенні до жінки в структурі внутрішньо сімейних відносин.

Зміст опитувальника та структура завдань спрямовані на вирішення наступних діагностичних задач:

1. Визначення особливостей суб'єктивної оцінки та модальності переживання жінкою різноманітних сфер і контекстів власних внутрішньо сімейних відносин як проекції суб'єктивного благополуччя або неблагополуччя.

2. Виявлення певних сфер внутрішньо сімейних відносин, що виступають джерелом стійких негативних переживань та емоційних станів респонденток.

3. Здійснення якісного аналізу актуальних переживань жінки, пов'язаних із сферами її життя в сім'ї, та визначення наявних проблем і протиріч в кожній з них.

4. Аналіз можливих протиріч у відповідях респондентів як проекції свідомого/неусвідомлюваного приховування факту внутрішньо сімейного насильства.

Теоретико-методологічною основою розробки представленого опитувальника виступає: визначення насильства як соціально-психологічного феномену (В.Беньямін, Ш.Берн, Д.Майерс, П.Павленок); вивчення специфіки сімейного насильства (Е.Гіденс, А.Кваснівська, О.Кочемировська, Т.Сидоренкова); психологічне визначення сутності складних переживань особистості (Ф.Василук, Ф.Бассін, О.Кочарян, Л.Кітаєв-Смик) [4-5]; дослідження феномену психологічного благополуччя особистості (А.Аргайл, Р.Вінховен, А.Вотермен, Е.Дісі, Е.Кологривова, О.Кронік, М.Норман, О.Осадько, Е.Позднякова, Р.Раян, К.Ріфф, П.Фесенко); аналіз психологічних аспектів соціальної роботи (Ю.Швалб, Н.Максимова, С.Хоружий, І.Мигович) [6]; обґрунтування методів психодіагностики особистості (Б.Ананьєв, Ф.Березін, Л.Бурлачук, В.Нікадров, О.Кенберг) [7].

Авторський багатофакторний опитувальник «Особливості суб'єктивного переживання жінкою власного життя» як соціально-психологічний інструмент діагностичного характеру складається з шести послідовних блоків. Зміст першого блоку спрямований на виявлення особливостей емоційного переживання жінкою власних взаємовідносин з іншими членами родини. Якісний аналіз наданих респондентом характеристик створює можливість виокремити провідну модальність його переживань в кожному з п'яти видів взаємовідносин в сім'ї.

Питання другого блоку пов'язані з особливостями переживань жінкою різноманітних подій у шести провідних сферах її сімейного життя: економічно-фінансової, сексуальної, психологічної, дозвіллевої, побутової, сфери фізичних контактів та взаємин. Якісний аналіз переживань респондента, пов'язаних з кожною із шести сфер його життя в сім'ї створює можливість визначити наявність / відсутність проблем та протиріч у кожній з них.

Наявна ситуативність / частота / тотальність негативного переживання респондента в процесі взаємовідносин (взаємодії / спілкування) з окремими членами родини або відсутність негативно забарвленого переживання складають зміст третього блоку нашого опитувальника та доповнюють картину якісного аналізу попередніх двох блоків. Важливо, що факт наявності у респондента тотальних негативних переживань у відношенні до окремого члена сім'ї може свідчити про скрите/неочевидне психологічне насильство з його боку.

На визначення особливостей суб'єктивної інтерпретації респондентом узагальнених дій інших людей у відношенні до жінки як потенційно насильницьких або нейтральних, а також на виявлення індивідуального переживання ступня серйозності кожної з шести форм домашнього насильства спрямований зміст четвертого та п'ятого блоків опитувальника. Наявне нівелювання респондентом серйозності будь якої з перелічених шести проблем (або кожної з них) у поєднанні з наявними негативними переживаннями за даними попередніх чотирьох блоків опитувальника можуть свідчити про усвідомлену / неусвідомлену спробу приховати факт насильства.

Особливості постановки запитань в шостому блоці дозволяють визначити ступінь відвертості респондента при відповіді на поставлене пряме запитання. У поєднанні з аналізом його попередніх висловлювань це служить критерієм відкритості та чесності при

роботі з даним опитувальником, а також чинником достовірності отриманих даних соціально-психологічного дослідження.

Ефективність та результативність авторського багатофакторного опитувальника «Особливості суб'єктивного переживання жінкою власного життя» як діагностичного інструменту перевірено в ході соціально-психологічного дослідження, проведеного в період з 15.01. по 15.07.2017 року на виборці з 1000 респондентів – жителів Донецької та Луганської областей.

Якісний аналіз відповідей досліджуваних жінок дозволяє визначити наявність насилля в родині та його види, а також рівень усвідомлення жінкою здійснюваного у відношенні до неї насильства. Отримані дані показують, що такі форми насильства як сексуальне, економічне та психологічне не є очевидними як для зовнішнього спостерігача так і для самого об'єкта насильницького впливу. В свою чергу модальність суб'єктивного переживання жінкою власного життя багато в чому залежить від стану актуальних між гендерних та між сімейних взаємин. Наявність будь якої форми насильства в структурі складно структурованих внутрішньо сімейних відносин безпосередньо впливає на якість життя жінки та її суб'єктивні переживання.

Вважаємо, що отримані завдяки використанню багатофакторного опитувальника дані можуть стати основою для: 1) розробки психокорекційної програми протистояння різноманітним формам насильства в сім'ї; 2) впровадження тематичних напрямків психологічного просвітництва; 3) запровадження тренінгових програм з підвищення якості життя жінки, з усвідомлення власної суб'єктивної позиції, з опанування ефективних стратегій внутрішньо сімейних взаємовідносин.

Література

1. Хорошенко А.В. Насилие в семье как социально-психологическая проблема / А.В.Хорошенко // Вопросы психологии. – 2004. – №2. – С.73-90.
2. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття : посіб. для соц. прац. / О. Кочемировська. – Х. : НТМТ, 2008. – 44 с.
3. Міленко В. Жінки і діти, які зазнали насилля в сім'ї. Робота психологічної та соціальної служби: завдання, форми і перспективи / В. Міленко, С. Мосієнко // Психолог. – 2010. – № 35 – 36. – С. 48-51.
4. Беньямін В. Щодо критики насильства / В. Беньямін. Пер. з нім. Ігор Андрущенко – Київ: «Грані-Т», 2012. – 312 с.
5. Павленок П.Д., Руднева М.Я. Социальная работа с лицами и группами девиантного поведения: Учеб. пособие / Отв. ред. П.Д. Павленок. — М.:ИНФРА-М,2007. — 185 с.
6. Швалб Ю.М. Ресоциализация личности как задача социально-психологической практики / Ю.М. Швалб // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. – 2012. – Вип. 6. – С. 78-81.
7. Холостова Е.И. Социальная работа с семьёй / Е.И. Холостова. Учебное пособие – 2-е изд. – М.: «Дашков и К°», 2008. – 212 с.

УДК 378.016:796

Вергель О.В., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент

МОТИВАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

За час навчання у вищому навчальному закладі студент повинен пройти через всі етапи становлення фізичної культури особистості. Безумовно, вступаючи до вузу, абітурієнт вже має певний рівень особистої фізичної культури, характеризується загальним фізичним станом особи, фізичною підготовленістю, фізичною досконалістю, знаннями з галузі фізичної культури. Проте контингент вступників у вузи неоднорідний за віком, соціальним статусом, досвіду фізкультурно-спортивної діяльності. Крім того, учням старших класів